

PÉČE O BÍLÉ STRÁNĚ

AGENTURA OCHRANY
PŘÍRODY A KRAJINY
ČESKÉ REPUBLIKY

LIFE
ČESKÉ
STŘEDOHŘÍ

Pracovat pro přírodu?

Na bílých stráních se to vyplatí.

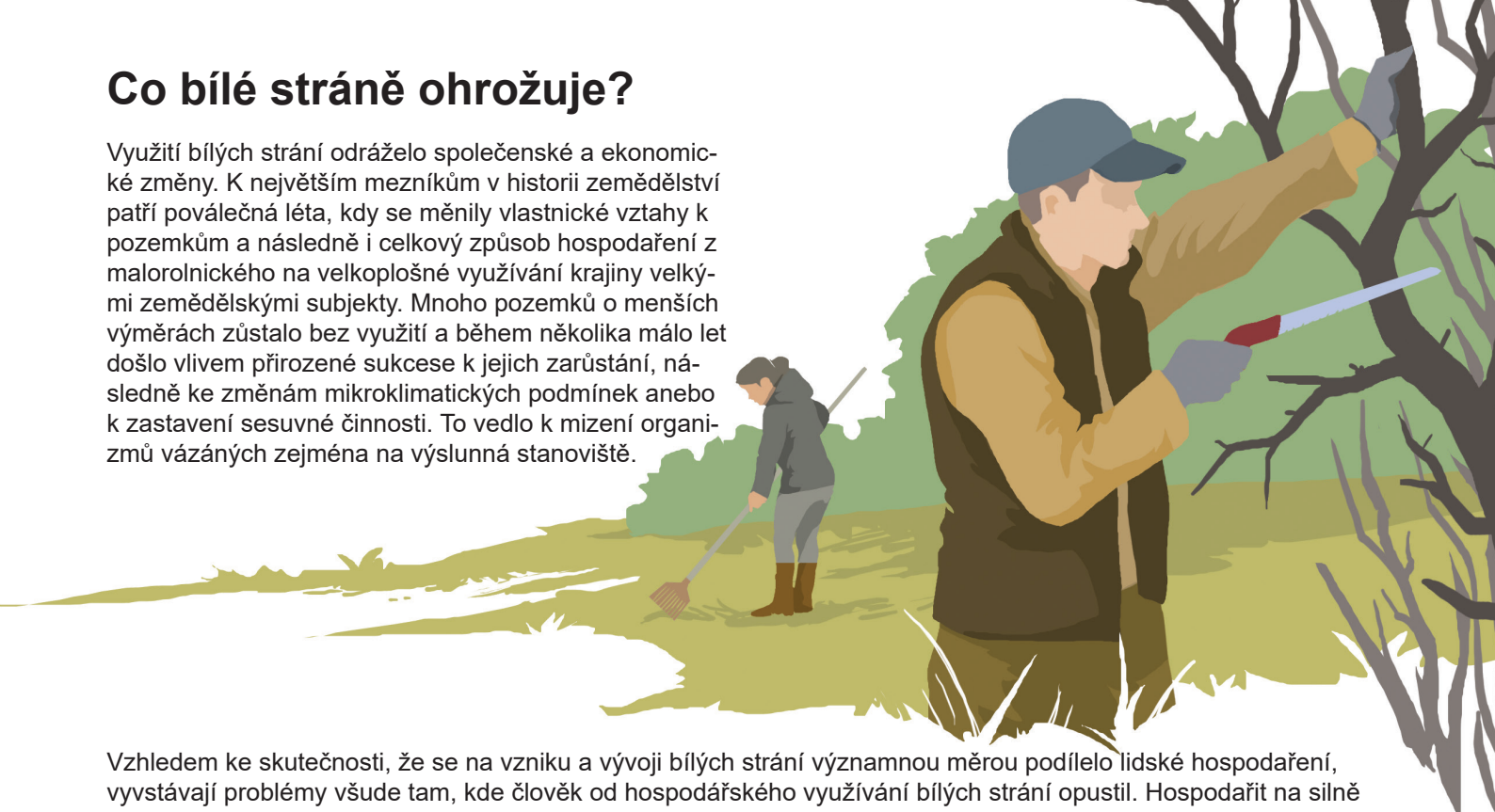
Stráž je pro většinu lidí prostě travnatý svah kopce. Málokoho však napadne, že právě horniny, které kopec tvoří, mají zásadní vliv na to, co na dané stráni poroste nebo bude žít. Všechny bílé stráně mají společnou geologickou stavbu a geomorfologický vývoj. Jde zpravidla o souvrství mořských usazenin druhohorního stáří, hlavně měkkých slínovců, jílovitých vápenců a opuk s vysokým obsahem uhličitanu vápenatého. Jejich zvětráváním vznikají těžké jílové půdy světle šedých až bělavých odstínů, které daly bílým stráním jméno. Na nátržích, sesuvných plochách nebo pěšinách totiž přímo září.

Dnes je bílým stráním věnována zvýšená pozornost ze strany přírodovědců a ochránců. Je to nejen díky výskytu mnoha zvláště chráněných a ohrožených druhů rostlin a živočichů, ale i kvůli celkové rozmanitosti živé přírody. V minulosti přitahovaly bílé stráně člověka kvůli možnosti jejich využití k zemědělství. A to i přesto, že nejde zrovna o výnosné pozemky. Jejich využití nebylo vůbec jednoduché. Části bílých stránek byly odlesněny a vzniklé travnaté plochy byly využívány k získávání sena, pro pastvu nebo na nich byly vysázeny sady či vinice. Místy došlo k založení malých terasovitých políček. Na některých bílých stráních lidé dokonce těžili stavební kámen nebo vápenec pro výrobu vápna. Je zřejmé, že pozemky bílých stránek lidé využívali velmi rozdílně s různou mírou intenzity. Vedle úrodných obhospodařovaných částí zůstaly plochy zcela zarostlé křovinami nebo teplomilnými lesními porosty. Ty se staly domovem cenných lesních organismů.

Co bílé stráně ohrožuje?

Využití bílých stránek odráželo společenské a ekonomické změny. K největším mezníkům v historii zemědělství patří poválečná léta, kdy se měnily vlastnické vztahy k pozemkům a následně i celkový způsob hospodaření z malorolnického na velkoplošné využívání krajiny velkými zemědělskými subjekty. Mnoho pozemků o menších výměrách zůstalo bez využití a během několika málo let došlo vlivem přirozené sukcese k jejich zarůstání, následně ke změnám mikroklimatických podmínek anebo k zastavení sesuvné činnosti. To vedlo k mizení organismů vázaných zejména na výslunná stanoviště.

Vzhledem ke skutečnosti, že se na vzniku a vývoji bílých stránek významnou měrou podílelo lidské hospodaření, vyvstávají problémy všude tam, kde člověk od hospodářského využívání bílých stránek opustil. Hospodařit na silně svažitých, místy dost kamenitých, často poměrně suchých a tedy i málo úrodných pozemcích zkrátka není v současné době efektivní. Také tradiční způsoby využití, jako je extenzivní pastva nebo nepravidelné kosení travnatých porostů, nepřinášejí očekávané zisky. Proto je největším problémem těchto stanovišť jejich zarůstání a hromadění staříny, což vede ke změnám ve složení rostlinných a živočišných společenstev. Pro podporu bílých stránek je nutné zajistit odstraňování náletů dřevin, zavést pravidelné kosení travních porostů, případně pastvu s následným odstraňováním nedopasků (zejména výmladků křovin).

Jakou péči zvolíme?

V závislosti na stavu konkrétních bílých strání využijeme všechny metody, která tato brožura popisuje. Pojdme si je tedy projít ještě jednou s konkrétními poznámkami. Výřezy jsou nejnáročnější aktivitou při péči o bílé stráně, protože ve svažitém terénu jsou možné jen s užitím pil nebo křovinořezů. Následně je nutné dřevní hmotu vytahat mimo hodnotné plochy. Na druhou stranu po prosvětlení dochází k poměrně rychlé regeneraci rostlin ze semenné banky a již v následující vegetační sezóně se objevuje značné množství rostlinných druhů. Zdůrazníme přitom, že některé druhy vázané na bílé stráně vyžadují stín. Jako příklad lze uvést střevíčník pantoflíček nebo tořič hmyzonosný. Při výřezech je proto ideální zachovávat solitérní stromy či skupinky stromů, a to nahusto i rozvolněně. Vhodné je i zachování skupin a pásů křovin. Obecně také platí, že kvůli zmlazování křovin je nutné výřezy pravidelně opakovat. V některých případech je účelnější přejít k bodovému užití herbicidů.

Po výřezích je nezbytné realizovat správně zvolené metody kosení a provádět je v optimálním termínu. Zde se můžeme dostat do střetu zájmů mezi ochranou rostlin a bezobratlých živočichů. Plánovaný zásah je proto vhodné konzultovat s pracovníky Agentury ochrany přírody a krajiny ČR.

Kdy kosit

Stabilizované bílé stráně, o které je pravidelně pečováno, stačí kosit jednou ročně. Zpravidla se tak činí koncem léta či na podzim, aby se předešlo hromadění stařiny a následnému zarůstání křovinami. Stráně čerstvě zbavené náletů je třeba i několik let po sobě kosit v době největšího růstu, tedy v průběhu května a června s cílem potlačit růst nežádoucích bylin a vysokých trav. Stejně období pro seč je vhodné i v případě, že jsou bílé stráně využívány pro produkci sena.

Čím kosit

Kosit bílé stráně není žádný med. Na jejich prudkých svazích nejde využít nic jiného než kosu nebo křovinořez. Kosa se vyznačuje hladkým řezem bez roztřepení stonků, po kterém rostliny dobře regenerují. Práce s ní je však dnes spíše pro nadšence. Navíc je třeba, aby byla plocha bez náletových dřevin, pařízků nebo jiných překážek, které by mohly kosu poškodit. Při péči o bílé stráně lze lépe uplatnit křovinořez. Oproti kose je sečení s ním rychlejší a do členitého a svažitého terénu se i lépe hodí.

Co s hmotou

Pokud hodláte využít posečenou hmotu z bílých stráží na seno, je ideální usušit ji volně rozprostřenou přímo na místě, aby semena cenných rostlin mohla dozrát a vypadnout. Také hmyz a jeho larvy dostanou příležitost utéct do míst s vyšším porostem. Následně je třeba seno pořádně shrabat. Vyhrabáváním hráběmi navíc dochází k drobnému narušování zapojeného travního porostu a nakypření půdního povrchu, což umožňuje klíčení různých druhů bylin. Obecně platí, že odvezení posekané hmoty je nejlepší způsob, jak se jí zbavit. Řešením může být i pálení sena. Řídíme se při tom pravidly pro pálení sena uvedené v kapitole věnované výřezům a kosení.

Pastva vedle kosení pomáhá udržovat bílé stráně v příznivém stavu. Pastva musí být extenzivní, ideálně malým a smíšeným stádem ovcí a koz. Vhodnými termíny pro pastvu jsou přelom května a června, případně září. Pást stačí jednou ročně. Ideální je střídání pastvy s kosením. V prvních letech po vyřezání větších ploch náletů je zapotřebí do stáda zařazovat větší množství koz, které jsou schopné okusovat mladou dřevní hmotu. V pozdějších obdobích lze přejít k pastvě ovcí, na méně svažitéch pozemcích lze pást i skot.

V neposlední řadě je při péči o bílé stráně dobré spolupracovat s přírodovědci a odborníky na ochranu přírody, kteří rádi zajistí pravidelný monitoring vývoje společenstev rostlin a živočichů na daném místě. Také doporučí vhodné metody péče o lokalitu tak, aby tato činnost splnila svůj účel a vynaložené prostředky a energie přinášely žádoucí výsledky.

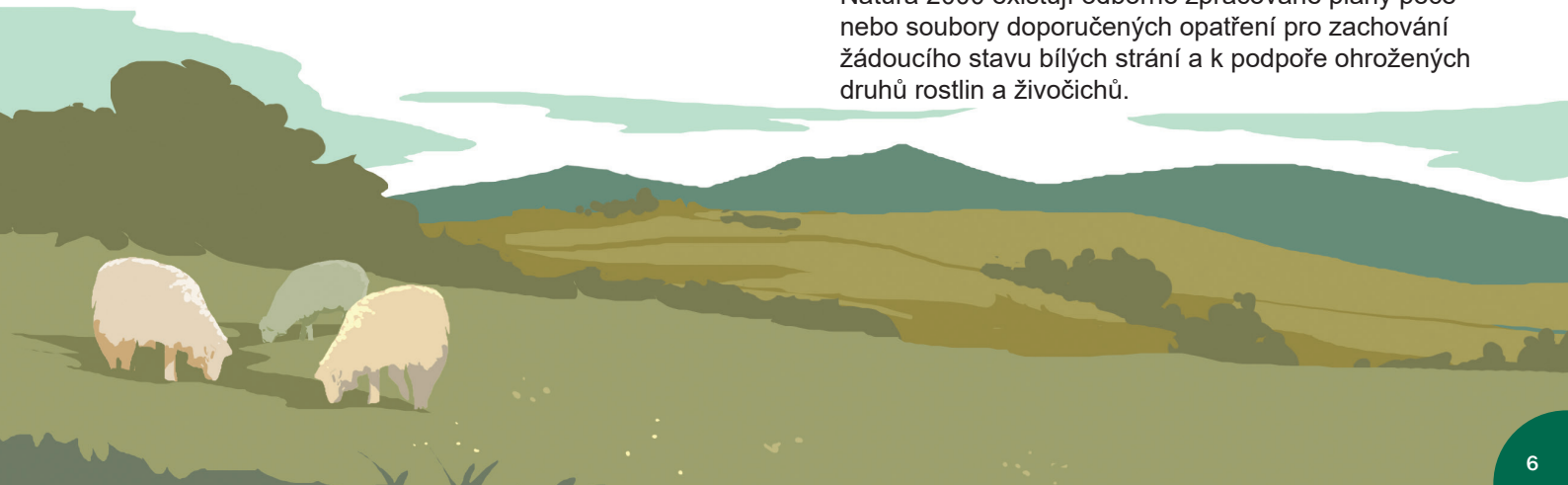
Jaký má péče o bílé stráně přínos pro majitele pozemku?

Pravdou je, že péče o bílé stráně příliš ekonomických výhod nepřináší. Výnosy sena ani úroda ovoce z rozptýlených ovocných stromů nejsou nijak závratné. Lepší situace je s pastvou dobytka, který se na stráních zvládá dostatečně vykrmit. Na bílých stráních však lze obdivovat nesmírnou druhovou pestrost od prvních jarních dnů až do konce babího léta. Bílé stráně jsou tak ideální pro přírodovědná bádání odborníků či k výletům. Navíc pravidelnou údržbou získávají až parkovitý ráz. Stávají se tak zajímavým krajinářským prvkem a především pomáhají k zachování biodiverzity v krajině.

Co je ještě dobré vědět o bílých stráních

Málo odolné podloží bílých strání je často ovlivněno vodními toky, což spolu se svažitým terénem s množstvím zvětralin přispívá ke vzniku sesuvů, které ohrožují lidská sídla, komunikace nebo lesní porosty. Přesto právě vodní eroze stojí za unikátní podobou bílých strání.

Celá řada bílých strání je zařazena mezi maloplošná zvláště chráněná území nebo jsou součástí lokalit chráněných v rámci soustavy Natura 2000. Část z nich patří mezi tzv. náslapné kameny, jakési ostrovy v zemědělské krajině, které usnadňují migraci druhů mezi jednotlivými přírodními lokalitami. V případě chráněných území nebo evropsky významných lokalit soustavy Natura 2000 existují odborně zpracované plány péče nebo soubory doporučených opatření pro zachování žádoucího stavu bílých strání a k podpoře ohrožených druhů rostlin a živočichů.

Víte, že na údržbu cenných lokalit je možno čerpat příspěvek formou dotace?

A to v rámci:

Operačního programu
Životní prostředí
(2021–2027)

Krajinotvorných programů Ministerstva
životního prostředí (Program péče o kraji-
nu, program Podpora obnovy přirozených
funkcí krajiny)

Různých dotačních
programů jednotlivých krajů

Pro bližší informace o vhodných dotačních programech se obraťte na pracovníky regionálního pracoviště Agentury ochrany přírody a krajiny ČR, Správy CHKO České středohoří nebo krajských úřadů Ústeckého či Libereckého kraje.

Také navštivte: **www.dotace.nature.cz**

Informace o jednotlivých stanovištích a druzích rostlin nebo živočichů chráněných evropskou soustavou Natura 2000 a jejich rozšíření naleznete zde:

Seznam habitatů

Karty druhů

Standardy AOPK ČR

PŘÍRODA JE NAŠE DĚDICTVÍ I BUDOUCNOST.

Ministerstvo životního prostředí

Text: Kolektiv autorů – M. Kobyláková, R. Stejskal, Š. Kopecká, V. Vlačíha, O. Nitsch. **Foto:** O. Nitsch, R. Stejskal, L. Benešová, K. Tremlová, M. Vlček. **Grafická úprava a kresby:** Petr Vyoral. **Vydání:** druhé. **Editor:** I. Jongepierová, G. Kubatová, L. Zachystalová, R. Stejskal. **Tiskárna:** TNM PRINT s.r.o. **Počet výtisků:** 4000 ks. **Rok vydání:** 2023. **ISBN:** 978-80-7620-121-7

Informační brožuru vydala Agentura ochrany přírody a krajiny ČR z projektu LIFE České středohoří (LIFE16 NAT/CZ/000639) podpořeného z finančního nástroje Evropské unie LIFE a Ministerstva životního prostředí. Údaje a informace v něm uvedené vyjadřují názor či stanovisko pouze Agentury ochrany přírody a krajiny ČR. Evropská komise a MŽP nejsou odpovědní za jakékoli použití informací, které tato brožura obsahuje.